

JOZEF KRUPA:

KATOLÍCKA CIRKEV A EKUMENIZMUS
PO DRUHOM Vatikánskom koncile:
VÝSKUM STAVU EKUMENICKÉHO
DIALÓGU Z POHĽADU DOKUMENTOV
MAGISTÉRIA

(Bratislava: Univerzita Komenského
v Bratislave, 2017, 104 s., ISBN
978-80-223-4064-9)

Povinný predmet ekumenizmus sa vyučuje na slovenských teologických fakultách v študijnom programe katolícka teológia spravidla v rozsahu 1 hodina týždenne počas jedného semestra. Z obsahového hľadiska je nevyhnutné oboznámiť študentov s pokoncilovým učením Katolíckej cirkvi o ekumenizme a s jej ekumenickým zaangažovaním. Uvítať preto treba skutočnosť, že sa na knižný trh dostáva publikácia, ktorá sa zaoberá touto tematikou a ktorú možno využiť pri výučbe. Jej autorom je profesor Jozef Krupa, dlhoročný prednášateľ systematickej teológie na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a autor celej série učebníc dogmatickej teológie.

Autor označuje svoje dielo ako vedeckú monografiu (s. 7), pričom už v podnázve bližšie špecifikuje, že sa zameria na „výskum sta-

vu ekumenického dialógu z pohľadu dokumentov Magistéria“. V úvode Jozef Krupa správne konštatuje, že „Druhý vatikánsky koncil dal veľké impulzy pre ekumenické hnutie zo strany Katolíckej cirkvi“ (s. 7). V nadväznosti na to si kladie dve základné otázky, na ktoré sa snaží odpovedať svojím výskumom. Predmetné otázky znejú: „Aké stanoviská zaujíma Katolícka cirkev k učeniu v oblasti ekumenizmu po polstoročí od ukončenia II. vatikánskeho koncilu? Ako Katolícka cirkev uplatňuje náuku II. vatikánskeho koncilu o ekumenizme počas polstoročia od ukončenia tohto medzníka v jej dejinách?“ (s. 88). Pri svojom vedeckom bádani Jozef Krupa použil analytickú, syntetickú a komparatívnu metódu (s. 8).

Pravdepodobne tak na základe podnázvu, ako aj na základe všeobecne známeho faktu, že Katolícka cirkev sa zúčastňuje viacerých ekumenických dialógov na celosvetovej úrovni, čitateľ očakáva, že sa v publikácii stretne, okrem iného, s prehľadom týchto dialógov a aspoň so stručnou syntézou ich zverejnených výsledkov. Dúfa, že sa možno dozvie aj o formách ekumenizmu či zásadách vedenia ekumenického dialógu ako takého. Hneď na úvod však treba konštatovať, že tieto očakávania čitateľov nebudú naplnené.

Čím sa teda zaoberá recenzovaná publikácia? Skladá sa z deviatich kapitol, pričom v prvej (s. 9–11) autor definuje pojem ekumenizmus a v druhej uvádza myšlienku sv. Bazila Veľkého o jednote kresťanov (s. 12). Päť kapitol sa priamo venuje dokumentom Učiteľského úradu Cirkvi, ktoré súvisia s ekumenizmom. Pravdepodobne preto, aby čitateľa mali vybrané relevantné texty priamo k dispozícii, sa autor rozhodol uvádzať doslovné citáty niektorých dokumentov. V tretej kapitole (s. 13–19), ktorá má názov „Druhý vatikánsky koncil a ekumenizmus“, sa to týka príslušných častí dogmatickej konštitúcie *Lumen gentium*, pastorálnej konštitúcie *Gaudium et spes*, dekrétu *Ad gentes* a dekrétu *Orientalium ecclesiarum*. Naproti tomu samotný dekrét o ekumenizme je prezentovaný prehľadne na troch stranách (s. 17–19).

Štvrtá kapitola (s. 20–24) má názov „Významné pokoncilové magisteriálne dokumenty o ekumenizme“. Autor v nej uvádza jeden doslovný text z *Vyznania viery Božieho ľudu*, približuje ekumenický prístup v *Kódexe kánonického práva* a *Kódexe kánonov východných cirkví* (v rozsahu jedného odseku) a doslovne cituje vybrané časti z bodov 811–822 *Katechizmu Katolíckej cirkvi*.

Piata kapitola (s. 25–41) sa zaoberá učením pápežov o ekumenizme. V prípade Pavla VI. autor stručne prezentuje jeho programovú encykliku *Ecclesiam suam* (s. 25). Pokiaľ ide o Jána Pavla II., autor sa rozhodol pre dvojaký prístup. V prípade niektorých dokumentov (*Dominum et Vivificantem*, *Redemptoris missio*, *Novo Millennio Ineunte*, *Ecclesia de Eucharistia*) uvádza doslovné citáty, v prípade iných (*Oriente lumen*, *Ut unum sint*) stručne charakterizuje ich obsah. Výlučne doslovné citáty sa nachádzajú aj v prípade posynodálnych exhortácií *Sacramentum caritatis* a *Verbum Domini* pápeža Benedikta XVI. (s. 33–35). Pri učení pápeža Františka sa okrem doslovných citátov z encykliky *Lumen fidei* a apoštolskej exhortácie *Evangelii gaudium* čitateľ oboznamuje taktiež s jeho ekumenickými aktivitami, medzi ktoré autor zaraďuje napr. vybrané príhovory pápeža, jeho stretnutia s najvyššími predstaviteľmi iných kresťanských cirkví či videoposolstvo pápeža Františka adresované účastníkom Dňa za jednotu kresťanov (23. května 2015) sláveného v americkom Phoenixe. Za vrchol ekumenických aktivít súčasného pápeža pokladá Jozef Krupa historické stretnutie Svätého Otca s patriarchom Moskvy a celej Rusi Kirillom, v rámci

ktorého bola podpísaná spoločná deklarácia, z ktorej autor uvádza niekoľko myšlienok (s. 41).

Približne polovicu šiestej kapitoly (s. 42–50), venovanej vyjadreniam Kongregácie pre učenie viery na ekumenické témy, tvoria doslovné citáty z jej piatich dokumentov (*Cum Oecumenicum concilium; Notifikácia ohľadom niektorých publikácií Reinharda Messnera; Dominus Iesus; Odpovede na niektoré otázky, týkajúce sa niektorých aspektov učenia o Cirkvi; Vieroučná nóta o niektorých aspektoch evanjelizácie*).

Najrozsiahlejšia (ôsma) kapitola recenzovanej publikácie je venovaná *Direktóriu na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme* (s. 53–75). Ide v nej vlastne o prehľad obsahu daného dokumentu, pričom sa znova často uvádzajú jeho doslovné znenia. Pravdepodobne kvôli rozsahu uvádzaných citátov ich však autor neuvádza kurzívou, ako je tomu v ostatných častiach publikácie.

Posledná kapitola recenzovaného diela má názov „Niektorí protestanti o ekumenizme“ (s. 76–77). Jozef Krupa v nej poukazuje vlastne iba na dve ekumenicky ústretové stanoviská, konkrétne na postoj Komenského Evanjelickej bohosloveckej fakulty v Prahe z 80. rokov 20. storočia a na vyjadrenie Miloša Klátika, súčasného generálneho biskupa

Evanjelickej cirkvi a. v. na Slovensku.

Výsledky autorovho vedeckého bádania sú prezentované v rámci záveru (s. 78–88). Pokiaľ ide o prvú z dvoch základných otázok, na ktoré chcel Jozef Krupa v publikácii odpovedať, dospel k tomuto záveru: „Katolícka cirkev sa koncilovej náuky o ekumenizme stále pridržiava. Zmeny sa odohrali len v minimálnej miere, čo svedčí o jej stálosti a zároveň presnom formulovaní, takže nebolo treba nič podstatného modifikovať“ (s. 88). Pokiaľ ide o uplatňovanie koncilovej náuky o ekumenizme v praxi, autor dospel k poznaniu, že „ekumenické úsilie prebieha veľmi intenzívne v mnohých rovinách“ (s. 88) a uskutočňuje sa v medziach určených učením Katolíckej cirkvi.

Originalita každého autora sa prejavuje, okrem iného, v definovaní vedeckého problému, v hľadaní adekvátnych spôsobov jeho riešenia a vo forme spracovania výsledkov vedeckého bádania. Vzťahuje sa to aj na recenzovanú publikáciu Jozefa Krupu, ktorá je originálna a zároveň špecifická. Rešpektujúc originalnosť autorovho prístupu, však možno konštatovať, že výskumný problém mohol byť definovaný inak/lepšie a väčším prínosom (nielen) pre

slovenského čitateľa by bola napr. stručná prezentácia výsledkov ekumenických dialógov s účasťou Katolíckej cirkvi na celosvetovej úrovni, ako aj zobrať do úvahy väčšieho počtu relevantných dokumentov, vrátane podpísaných spoločných vyhlásení pápežov a najvyšších predstaviteľov iných kresťanských cirkví. Navyše keby aj v súlade s autorovým zámerom boli ako pramene použité výlučne len dokumenty Magistéria, tak stav ekumenického dialógu mohol/mal byť predstavený komplexnejšie. Napriek mnohým ťažkostiam v hnutí za jednotu kresťanov je totiž ekumenická zaangažovanosť Katolíckej cirkvi väčšia a ekumenický dialóg bohatší, než to prezentuje recenzovaná publikácia. Na druhej strane však treba poznamenať, že cieľom profesora Jozefa Krupu nebolo vytvoriť dieľo encyklopedického charakteru ani monografiu o stave ekumenického dialógu vo všeobecnosti. V nadväznosti na to možno konštatovať, že recenzovaná publikácia môže prispieť k prehĺbeniu poznatkov o postoji Katolíckej cirkvi k ekumenizmu, a to (nielen) u vysokoškolských študentov.

Jana Moricová

ADAM MACKERLE:

ÁMOS: KDYŽ BŮH MUSÍ ŘVÁT JAKO LEV

(ČEKSZ 30, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2017, 382 s., ISBN 978-80-7545-040-1)

Český ekumenický komentář ke Starému zákonu, který začal být vydáván téměř 50 let po publikování prvního svazku *Překlada s výkladem* kolektivního díla Českého ekumenického komentáře,¹ vyplňuje mezeru v oblasti původních českých komentářů k starozákonním knihám. Jedná se o počín už z principu záslužný, protože na rozdíl od novozákonní biblistiky, která disponuje jak překlady cizojazyčných komentářových řad,² tak již několika komentáři českých autorů v řadě *Český ekumenický komentář k Novému zákonu*,³ ne-

1 *První kniha Mojžišova: Genesis*, Praha: Kalich, 1968. Prvním svazkem ČEKSZ byl komentář na knihu *Kazatel* od docenta Filipa Čapka z evangelické teologické fakulty UK: Filip Čapek, *Kazatel: Zneklidňující kniha pro neklidnou dobu*, ČEKSZ 21, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2016. Další je Petr CHALUPA, *Ester: Skrytý Bůh a statečná židovská dívka*, ČEKSZ 17, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK, 2017.

2 Edice Malý stuttgartský komentář (celý NZ) a Sacra Pagina (evangelia a Zjevení Janovo).

3 Srov. seznam na Česká biblická společnost, „Český ekumenický komentář,“ <http://www.dumbible.cz/>

jsou v češtině k dispozici odborné souhrnné výklady starozákonních spisů, které by reflektovaly aktuální stav bádání ve světové biblistice. Za posledních 50 let byly formulovány nové otázky v kontextu vývoje, v němž se současná společnost nachází; na biblický text se začaly aplikovat nové metody a přístupy z oblasti literární vědy; v neposlední řadě se rozšířil rozsah znalostí starověkých textů a také archeologické evidence. To všechno ukazuje na aktuální potřebu moderních výkladů textů Starého zákona založených na kritické exegezi původního biblického textu, které by byly srozumitelné širší čtenářské obci a přesahovaly hranice jednotlivých křesťanských konfesí. Toto jsou požadavky formulované editory řady ČEKSZ, které se snaží naplnit také komentář na knihu proroka Ámose od dr. Adama Mackerleho, odborného asistenta z Teologické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

V krátké *Předmluvě* nás autor zve číst knihu proroka Ámose nejen jako historickou sondu do života Izraele v polovině 8. století před Kristem a jako kritickou a nekompromisní teologickou reflexi jeho chování v této době, hodnoceného jednoznačně negativně,

ale také jako poučení pro člověka o závažných důsledcích jeho konání v pohledu samotného Boha.

U každého komentáře k biblickým knihám jsou zásadně důležité základní informace ohledně autorství a datace spisu, o jeho širším historickém a teologickém rámci, o struktuře textu apod., protože ty ukazují, jaký bude celkový charakter autorova výkladu a jakým směrem se bude ubírat. S těmito informacemi Mackerle seznamuje čtenáře v Úvodu své monografie. Základní možnou dataci vzniku knihy Ámos vymezuje velmi široce mezi pol. 8. stol. a pol. 2. stol. př. Kr. a jakékoli další zpřesnění je pro něj „otázkou pravděpodobnosti“ (s. 18). Charakter tohoto spisu ukazuje na postupnou redakční práci, za kterou nemusí stát pouze jeden autor, což vyvolává otázku nejen, jakým způsobem kniha vznikala, ale také, jaký je její vztah k historické postavě proroka Ámose. Ohledně tohoto vztahu je Mackerle metodologicky skeptický, nepovažuje jej totiž za samozřejmost, ale za něco, co je třeba dokazovat, přičemž se dost kategoricky vymezuje proti opačnému názoru (s. 20–21). Autorovo kategorické odmítnutí presumpce historické věrohodnosti textu implikuje presumpci historické nevěrohodnosti textu. Zde je ale třeba říct, že na rovině

metodologického východiska jsou oba přístupy přinejmenším rovnocenné a legitimní. Mackerle sám nabízí synchronní četbu textu, tedy takovou, která nebere v potaz dějiny vzniku textu, ale jeho finální, kanonickou podobu. „Synchronní četba textu v jeho konečné podobě nám pomůže odhalit, co vlastně poslední autor tímto textem, vybudovaným z nejrůznějšího materiálu, chtěl říct.“ (s. 24) V rámci tohoto přístupu Mackerleho v komentáři z hlediska historického zajímá svět textu, tedy doba působení proroka Ámose, která je vymezena obdobím vládnutí izraelského krále Jarobeáma II. (787–747) a judského krále Uziáša (773–736) a o které si lze učinit jistou představu na základě jak literárních zdrojů (2 Král, 2 Kron, Oz), tak pramenů archeologických a mimobiblických (s. 25–29). Kniha Ámos patří v kánonu hebrejské bible do skupiny tzv. „Dvanácti proroků“, resp. „Malých proroků“ (podle křesťanského označení). To zcela pochopitelně navozuje otázku ohledně vztahu tohoto spisu k celku Dvanáctky. Ačkoli Mackerle nepopírá existenci společné redakce Malých proroků a jejich jistého společného formování ke konečné podobě, ve svém komentáři se věnuje knize Ámos jako

samostatnému textu.⁴ Podle svého historického zařazení je Ámos sice nejstarším písíím prorokem hebrejské profétie, to však samo o sobě nelze považovat za doklad zásadní změny jejího charakteru v 8. stol. př. Kr. Kniha Ámos se dochovala ve dvou kompletních od sebe odlišných textových verzích hebrejského masoretského textu a řeckého překladu v Septuagintě. Kromě nich existují čtyři hebrejské zlomky z Judské pouště, jejichž odlišnosti vzhledem k masoretskému textu autor spolu s vysvětlujícími poznámkami uvádí v přehledu na s. 33–35.

Mackerleho interpretace jsou zcela důsledně založené na znění hebrejského masoretského textu *Leningradského kodexu* uvedeného v BHS. Programově důsledně se vyhýbá různým diachronním nebo intertextovým emendacím za účelem srozumitelnosti textu a redukuje je na minimum. Jedním ze zásadních rozdílů starozákonní verze ČEK oproti novozákonní je uvádění vlastního autorova překladu, a ne textu ČEP. V této souvislosti nelze nezmínit autorův přístup k třem hebrejským slovům, jejichž význam není vůbec jasný: נָקַד (Am 1,1), כִּיּוֹן a כְּבוֹד (Am

4 „Hlavním důvodem je skutečnost, že jednotlivé spisy jsou stále formulovány (...) jako sbírky výroků jednotlivých proroků z různých dob.“ (s. 30)

5,26), nepřekládá je, pouze foneticky přepisuje. Není to však projev jakési rezignace, ale prosté vědomí obtížnosti nalezení adekvátního českého ekvivalentu. Mackerleho překlad knihy Ámose vcelku je kvalitní a v rámci možností, které nabízí jak originál, tak český jazyk, výstižný a čtivý. Podrobné a zasvěcené textové a překladové poznámky ukazují, s jakými těžkostmi se musí překladatel vyrovnávat už (ale nejen) na úrovni ryze lexikálně-sémantické.

Pro každý výklad biblického textu je kromě jiného zcela nezbytné pochopit jeho strukturování, které také ukazuje na obsahové a pragmatické důrazy a zájmy autora textu. Pro zvýraznění příslušné struktury starověké texty mj. používají „formální prvky, které tuto strukturu zvýrazňují na zvukové a obsahové úrovni více než na grafické“ (s. 38). Na základě tohoto předpokladu Mackerle člení text vykládaného spisu na dvanáct částí⁵ především podle různých stereotypních opakování a refrénů. Takovéto členění je nesporně legitimní, respektuje charakter a znění textu a také konvenuje s většinovým badatelským konsenzem, který kromě úvodu

(1,1–2) a závěru (9,7–15, resp. 11–15) dělí text na tři základní části: výroky proti národům (1,3–2,16), výroky proti Izraeli (kap. 3–6) a vidění (7,1–9,6, resp. 9,10).

Výklad každé části knihy Ámos je přehledně a jasně strukturovaný: autor nejdříve představuje kompozici a strukturu textu, pak uvádí svůj překlad a poznámky k němu a k hebrejskému textu. Stěžejním oddílem každé části je samotný výklad, doplněný na jejím konci shrnutím celkového významu vykládané pasáže. Celý komentář je protkáán třinácti exkurzy, které se podrobněji věnují některým terminologickým, historickým a teologickým aspektům Ámosovy knihy. Po formální stránce je publikace pečlivě připravena, ačkoli ani ona není zcela prostá některých malých nedostatků.⁶

5 Obsah komentáře je rozdělen na jedenáct částí, protože o prvním a druhém vidění (Am 7,1–6) autor pojednává v jedné kapitole.

6 Např. s. 27: „O něco později začaly formovat i jednotlivé státní útvary.“ – má být „se začaly“; s. 48: s' a a' – má být α' a σ'; s. 54 před *Kvůli třem zločinům* A chybí počáteční uvozovky; s. 57: „...druhotnou nebo žádnou roli“ – před nebo chybí čárka; s. 59: „vina národů ... (napadli Izrael...)“ – čekali bychom „napadly“; s. 62: před „se můžeme jen dohadovat“ má být čárka; s. 62: „toho, jenž sedí a toho, jenž třímá žezlo“ – za sedí chybí čárka; s. 71: „nádorům“, má být „národům“; s. 91: „spravedlivý“ – má být „nevinný“ podle překladu na s. 72 a překladové poznámky na s. 73; vodorovné čárky navíc nacházíme na s. 99, 105, 150; s. 114:

Jaký je v Mackerleho podání základný myšlenkový duktus knihy Ámos? Izrael jako jeden mezi ostatními kenaánskými národy a spolu s nimi je adresátem Božího ohlášení trestu za přechyby, kterých se dopustily. Zatímco okolní národy jsou obviněny ze zločinů proti lidskosti či válečných zločinů a Judsko spíše z pohrdání Hospodinovým zákonem a z modloslužby, Izraeli Bůh vytýká nepřijatelná a nelidská provinění sociálního a ekonomického charakteru vůči svým soukmenovcům, která jsou o to závažnější, že jsou spojena s odmítáním Hospodina a proroků, které posílá a kteří jsou znamením nejen jeho přítomnosti,⁷ ale i těmi, kdo zjevují jeho úmysl

uvádí Achtemeierová, ale v knize se obvykle nepřechyluje; s. 119: má být *hacharimáná*; s. 161: místo *mispér* má být *mispéd*; s. 177: místo *hammá*, má být *hémmá*; s. 184: Stehlík 338 – za jménem chybí čárka; s. 216 a 217: má být 'ánáv, ne 'ánán; s. 226: „Olyan emenduje“ – není uvedena strana; s. 238: „Hadjiev považuje“ – není uvedena strana; s. 252: Assis 9-17 – za jménem chybí čárka; v celé bibliografii není sjednocen způsob uvádění (křestního) jména, střídá se plné uvedení s uvedením pouze iniciál; s. 260, 265, 270, 271 – mezi příjmením a jménem není čárka.

- 7 „Jejich umlčování je projevem nekajičnosti a neochoty ke změně svého smýšlení a života a znamená završení viny Izraele. Lze říci, že dokud jsou v Izraeli proroci a dokud je lid poslouchá, má naději na nápravu a na záchranu. Jestliže jimi však opovrhne,

navštívit a potrestat svůj lid. Izrael, ačkoli je ve zcela zvláštním vztahu k Bohu, není schopen realizovat ani požadavky obecně lidské etiky, chová se hůř než ostatní národy, čímž také anuluje hodnotu svého provozovaného kultu v očích Hospodina. Náboženská praxe lidu je zcela v rozporu s jeho etickým chováním; pokud Izrael nezmění svůj život, kult bude pro Boha nepřijatelný. Svou urputnou neochotu obrátit se k Bohu a změnit se potvrzuje i v situacích různých přírodních katastrof, které jsou jakýmsi posledním, snad až „zoufalým“ pokusem Hospodina přimět lid k nápravě. Pak už bude muset přijít sám. „Jsou-li Izraelci k Božímu hlasu a jeho znamením hluchí a slepí, nezbyvá Hospodinu než za nimi 'osobně dojít'.“ (s. 144) Zkáza Izraele není něco, co by Bůh chtěl, v čem by si liboval. „Je to vyjádření hluboké Boží lítosti nad tím, co se muselo stát, jakkoli on sám to nechtěl.“ (s. 164) Izrael zná moc Hospodina, zná cestu, která vede k životu („Hledejte dobro, a ne zlo, abyste žili“, Am 5,14), ale rozhodl se pro opačný směr. Kořenem tohoto fundamentálního rozhodnutí je na jedné straně pýcha, zahleděnost Izraelců do sebe, spokojenost se sebou samými; na druhé straně s tím související apatie,

odmítá s nimi i pomocnou ruku, kterou mu Hospodin podává.“ (s. 92)

kteřá nevnímá všechna varovná Boží znamení. Střet Ámose a bét-elského kněze Amasjáše (7,10–7) dále ukazuje na zásadní rozpor v pohledu na funkci proroka, rozpor, jehož hlubším podložím je (politická) snaha státu dostat pod svou kontrolu náboženské instituce. Jedná se o odcizení národa s Bohem, které se projevuje ve snaze náboženských autorit eliminovat Hospodinův vliv na život izraelské monarchie, tedy o „praktický ateismus“ (s. 212). Jeho velmi konkrétním projevem je neúcta k svěcení svátečních dnů, které je nahrazeno nepoctivým obchodováním za účelem zisku vedoucím k útisku chudých. Takovéto jednání je neúnosné už i pro samotnou přírodu, která na ně reaguje katastrofami (srov. Am 8,8–9). Celé stvoření se staví na stranu Boha a osud hříšného Izraele je definitivně zpečetěn, zkáza je neodvratná. Jak ale ukazují poslední verše knihy Ámos, den trestu a zkázy není úplně posledním Hospodinovým činem na svém lidu, protože je zároveň spojen s obnovou Izraele, s „obráněním jeho osudu“ (Am 9,14). „Kdyby kniha neobsahovala posledních pět veršů, byla by knihou o vině a trestu. Díky posledním pěti veršům jde o knihu o očistě a příležitosti k novému začátku.“ (s. 257)

Mackerleho komentář charakterizuje přehlednost, čtivost, nadstandardní stylistická úroveň, samozřejmá orientace v odborné literatuře, samostatný kritický úsudek a ve všech částech věcná argumentace založená na zcela nesporné znalosti literárních, historických a teologických aspektů knihy Ámos, v neposlední řadě podpořená mimořádnou jazykovou výbavou autora. Jeho monografie jen potvrzuje, že česká starozákonní biblistika si i na úrovni mladší střední generace podržuje nesporně vysoký standard.

Július Pavelčík

VLADIMÍR BOUBLÍK:

*ALLA RICERCA DI GESÙ DI NAZARETH
E ALTRI SCRITTI*

*(Città del Vaticano: Pontificia
Università Lateranense, 2016, 344 s.,
ISBN 978-88-465-1083-9)*

Kniha obsahuje první italské vydání dosud nevydaných spisů česko-římského teologa Vladimíra Boublíka, který se narodil v Mokrosukách v jižních Čechách v roce 1928, emigroval v roce 1952 do Říma, tam vystudoval teologii, kterou pak vyučoval jako řádný profesor na Teologické fakultě La-

teránské papežské univerzity, stal se dokonce jejím děkanem a zemřel nečekaně při návštěvě rodičů ve vlasti v roce 1974.

Kniha vyšla díky iniciativě současného děkana téže fakulty prof. Nicola Cioly, který k ní také napsal předmluvu, v níž stručně představil a zhodnotil Boublíkovu pedagogickou i badatelskou a publikační činnost. Vysvětlil také, proč dochází tak pozdě k vydání jeho nepublikovaných spisů a jaký význam to má pro ucelené představení Boublíkova díla.

Text knihy dále pokračuje obsáhlým úvodem prof. Karla Skalického, nástupce prof. Boublíka na katedře fundamentální teologie Teologické fakulty Lateránské papežské univerzity v Římě. Karel Skalický nejprve představuje dramatické životní osudy Vladimíra Boublíka, jeho uvěznění komunistickým režimem již v roce 1948, jeho dvojí útěk z vězení, strastiplné putování přes tehdejší NDR až do amerického sektoru Berlína, odkud se pak dostal do Itálie a do Říma. Tam Boublík vystudoval teologii, v roce 1955 byl vysvěcen na kněze a v roce 1956 byl pak poslán na pastorační praxi do diecéze Brixen. V následujícím roce byl pak znovu povolán do Říma, aby tam dokončil studium doktorátu z teologie, které završil obhajobou a publikací své diserta-

tace o predestinaci v roce 1961. Již v roce 1959 začal svou pedagogickou činnost jako asistent prof. Piolantiho na Lateránské papežské univerzitě, kde potom působil i jako profesor. V Římě se také setkal s biskupem Františkem Tomáškem, který se účastnil všech zasedání II. vatikánského koncilu. Zasáhl také do jednání kardinála Casaroliho s tehdejší čs. vládou o uspořádání církevních poměrů v Československu. V roce 1974 vykonal návštěvu u rodičů ve vlasti, z níž se však už do Říma nevrátil, neboť byl hospitalizován v nemocnici v Klatovech v důsledku onemocnění rakovinou plic, které skončilo jeho smrtí 25. září 1974.

Karel Skalický dále podává výstižný náčrt teologie Vladimíra Boublíka, ve kterém charakterizuje tuto teologii jako prožitek osudu člověka odsouzeného k smrti v setkání s plností Boží lásky. Boublík se k tomuto pojmání lidského osudu propracoval tím, že postupně uskutečnil šest průlomů do současné teologie, totiž:

1) průlom do soteriologie, a to novou teologií predestinace, odlišnou od teologie sv. Augustina. Zatímco Augustin uvažoval o predestinaci o jako vyvolení malého počtu lidí předurčených ke spáse a odsouzení velké masy hříšníků k zavržení do pekla, Boublík uva-

žuje predestinaci jako spásu celého lidstva v Kristu, který se proto stává člověkem, aby skrze svou smrt a vzkříšení všechny lidi spasil.

2) průlom do dějin spásy, totiž tzv. „dialektikou dějin spásy“, která vyplývá z Boublíkovy teologie predestinace, tedy tím, že Bůh ve svém milosrdenství se rozhodl nabídnout možnost spásy všem lidem bez ohledu na jejich zásluhy.

3) průlom do hamartologie, spočívající v tom, že lidstvo upadlé do hříchu potřebovalo nejen vykoupení od hříšnosti (*peccaminositas*), ale také od možnosti spáchat další hříchy (*peccabilitas*). Z toho také vyplývá nová teologie vtělení, rozdílná od tomistické i skotistické, spočívající v tom, že vtělení bylo nutné nejen proto, že hříšné lidstvo nutně potřebovalo vykoupení z hříchu, ale i proto, že lidstvo, i kdyby nezhřešilo, potřebovalo vykoupení ze stavu možnosti páchat hřích, k čemuž bylo třeba, aby vtělený Kristus trpěl a zemřel na kříži.

4) průlom do fundamentální teologie, do níž je třeba zavést teologii mimokřesťanských náboženství, spočívající v tom, že tato náboženství se mohou stát řádnou cestou spásy pro lidi, kteří nepoznali křesťanství.

5) průlom do teologie spásy v mimokřesťanských nábožen-

stvích, a to pojetím *anonymních katechumenů* (na rozdíl od *anonymních křesťanů* K. Rahnera), neboť spásy dosahují anonymní katechumeni teprve poté, co se ve smrti při setkání s Kristem stávají skutečnými křesťany.

6) průlom do vztahu mezi křesťanstvím a mimokřesťanskými náboženstvími, který je podle Boublíka chápán jako *vzájemná reprezentace*, a nikoliv jako *jednota a vztahová závislost*, jak chápal tento vztah Jacques Dupuis.

Karel Skalický rozebírá tyto nové přístupy Vladimíra Boublíka podrobněji a ukazuje, jak se postupně objevovaly v Boublíkových spisech a jak logicky vyplývají z celého Boublíkovy teologického myšlení. Na závěr svého úvodu podává Skalický úvahu o Boublíkovi jako teologovi počátku i završení spásného jednání Boha v lidských dějinách a ukazuje, že Boublík se v tradiční bipolaritě mezi inkarnacionismem a eschatologismem kloní k druhému z těchto pojmů, neboť „všichni očekáváme příchod Vzkříšeného“.

K tomuto úvodu je připojen kompletní seznam Boublíkovy bibliografie, recenzí a anotací, jakož i kritické bibliografie o Boublíkovi, což je velmi cenná pomůcka pro další bádání o Boublíkově díle.

Konečně se dostáváme k prezentaci nově publikovaných spi-

sů Vladimíra Boublíka. Prvním z nich je dílo nazvané *K výzkumu o Ježíši z Nazareta*. V úvodní poznámce k tomuto dílu je uvedeno upozornění, že publikované dílo nebylo zcela dokončeno. Dokončeny byly jen jeho první dvě části, zatímco třetí část, pojednávající o Ježíšových zázracích, zůstala nedokončena.

První část má stejný název jako celý spis: *K výzkumu o Ježíši z Nazareta*.

Autor nejprve pojednává o výzkumu Ježíšovy osoby a jejího působení v moderní historii, vyrovnává se otázkou mytologie kolem Ježíšovy osoby a s Bultmannovým přístupem k Ježíšovi, totiž s jeho teorií demýtizace. Pak přechází k pojednání o Kristu víry, jak je známe z apoštolských spisů.

Otázka mýtu je dále rozebírána podrobněji v následující kapitole, kde se ukazuje význam mýtu pro náboženské vidění světa, počátky a vznik náboženské mytologie, racionalistická a existenciální interpretace náboženských mýtů a jejich pravdivostní hodnota. Je připojena úvaha o roli mýtu v hebrejské kultuře, o mýtickém symbolismu a o mýtickém vidění eschatologické spásy. Na základě těchto kritických úvah o hodnotě mýtu je pak uvedeno pojednání o demýtizaci poselství spásy a je kriticky zhodnocena Bultmannova teorie

demýtizace, a to v pojetí současné katolické teologie.

Třetí kapitola pojednává o Ježíši historickém a Kristu víry. Nejprve se poukazuje na svědectví apoštolů o Ježíšovi, dále na Ježíšovy vlastní výroky o sobě samém, na jeho nezastupitelnost v tomto svědectví, srovnává se víra učedníků před Velikonocemi a její proměna po velikonočních událostech. Ukazuje se, že mezi předvelikonoční vírou a jejím velikonočním ukotvením je kontinuita, že zde není zásadní rozdíl, ale jen dovršení a potvrzení.

Ve druhé části díla jsou obsaženy úvahy V. Boublíka o očekávání Krista. Nejprve je rozebrán přístup filosofů ke Kristu, a to počínaje od Descartese a Kanta přes Feuerbacha, Hegela, Schleiermachera až k existencialistické filosofii Nietzscheho, Camuse, Sartrea a nakonec k marxistickým filosofům (Marxovi, Engelsovi a Leninovi). Jsou zmíněny také postoje R. Garaudyho, E. Blocha a M. Machovce, jakož i dialog mezi marxismem a křesťanstvím. Tato kapitola se uzavírá zhodnocením možností dialogu mezi filosofií a křesťanstvím.

Druhá kapitola této části se zabývá otázkou antropologického zakotvení křesťanského poselství. Nejprve se probírají možnosti filosofické apologetiky, její problémy

a navržená řešení (J. H. Newman, V. H. Deschamps, M. Blondel).

Pak se přechází k novějším autorům (P. Teilhard de Chardin a jeho pohled na evoluci vesmíru, směřování k bodu Omega, ke christogenezi) a jejich kritickému zhodnocení. Boublík pak popisuje vlastní vizi otevření se člověka Kristu, jeho epifanii v lidské svobodě, poznání a lásce, rozvíjí filosofii očekávání, nachází oporu ve filosofii Gabriela Marcela, Karla Rahnera a Daria Antiseriho. Proti této filosofii očekávání a naděje staví ateistický humanismus bez Boha jako bezvýhodnou alternativu absurdity svobody určené ke smrti.

Ve třetí kapitole se náš autor vrací k tématu lidské svobody, která je předurčena ke smrti, ne však k úplnému zániku, jak by vyplývalo z ateistického humanismu, nýbrž k setkání s Kristem, který zemřel na kříži, aby svou obětí za hříšné lidstvo otevřel každému člověku cestu k věčnému životu. V závěru kapitoly autor poukazuje na svědectví mučedníků, kteří zvolili dobrovolně smrt pro víru v Krista, ačkoli mohli svůj život zachránit, kdyby se této víry zřekli. Podobně i zasvěcené osoby v církvi volí z lásky ke Kristu život v chudobě, čistotě a poslušnosti, aby s Kristem získaly život věčný. Církev bude věrohodná tehdy,

když život každého křesťana bude vyzařovat tuto lásku ke Kristu, dosvědčenou dobrovolným zřeknutím se blahobytu a pohodlí pro záchranu svých bližních.

Ve třetí části představeného díla se náš autor chtěl zabývat svědectvími, která podal o sobě sám Ježíš, aby tak potvrdil věrohodnost svého poselství. Tato část zůstala bohužel nedokončena. V jejím úvodu se dozvídáme, že měla obsahovat čtyři kapitoly. První z nich měla představit diskusi o různých motivech kredibility, na něž se odvolává fundamentální teologie. Druhá kapitola měla vyložit nauku o svědectví svatosti, kterou autor považuje za hlavní znamení věrohodnosti svědka božského poselství. Třetí kapitola měla pojednat o Ježíšových zázracích, zatímco čtvrtá a zároveň poslední kapitola měla být věnována vzniku „velikonoční víry“, která dosvědčuje Kristovo vzkříšení ze smrti k věčnému životu.

Zachoval se pouze začátek první kapitoly, kde autor uvádí hlavní důkazy tradiční apologetiky, totiž: zázraky, proroctví, svatost a zmrtvýchvstání. Všechny tyto důkazy se dají shrnout pod kategorii zázraků: zázraky fyzické (uzdravení), intelektuální (proroctví), morální (svatost), a zázrak zázraků (zmrtvýchvstání). Tímto

konstatováním autorův nedokončený text končí.

Zbývá nám ještě představit druhý, poměrně krátký Boublíkův spis, který nese název *Dějiny spásy*. Z úvodu tohoto textu se dozvídáme, že bude obsahovat dvě části: první bude věnována věčnému plánu spásy a bude popisovat jistý dialektický vztah mezi tajemstvím spásy a tajemstvím hříchu; ve druhé pak budou představeny hlavní události dějin spásy, a to od stvoření až po její eschatologické naplnění.

První část tohoto spisu vychází z Pavlových listů, které dosvědčují, že plán spásy je dílem lásky Boha Otce, který ho chce uskutečnit skrze svého Syna. Toho posílá na svět, aby přijal naše lidství a obětoval se svou bolestnou smrtí za naši spásu. Kristus je tedy prostředníkem spásy, on je Počátek i Konec, skrze něho bylo vše stvořeno a v něm bude vše oslaveno. V účasti na jeho životě se celé lidstvo skrze církve stává jeho mystickým Tělem a každý člověk dosahuje spásy jen ve spojení s Kristem. Podle Boublíka spása není jen vykoupením z hříchu, ale také z možnosti hřešit, je překonáním *peccabilitas humana*, je utvrzením člověka ve stavu milosti a svatosti.

Ve druhé části spisu se ukazuje, jak se tento Boží plán spásy

postupně uskutečňuje v dějinách. Je objasněn vztah mezi dějinami lidstva a dějinami spásy, zasazení dějin spásy do dějin lidstva, je popsáno rozdělení dějin spásy na tři etapy: očekávání, uskutečnění a poslání. Etapa očekávání je charakterizována těmito momenty: stvoření, počáteční spravedlnost, prvotní hřích, vyvolení Božího lidu, smlouva, mesiánské předobrazy. Etapa uskutečnění spásy obsahuje momenty: vtělení, kříž, oslavení. Etapa poslání je časem církve, jejího postupného růstu a šíření až do příchodu parusie. V parusii Krista se naplňuje tajemství spásy světa: církve se stává eschatologickou, nastává všeobecné vzkříšení a všichni věřící budou mít účast na blaženém patření a životě věčném. Podle Boublíka, jak víme z jeho dalších spisů, každý člověk bude mít účast na tomto novém životě v oslaveném Kristu. To je dáno skutečností, že se každý jednotlivec ve svém životě a nejpozději ve smrti setkal s Kristem a přijal ho za svého Spasitele. Odmítnutí Krista by znamenalo věčnou smrt člověka. Taková možnost sice existuje, ale je velmi nepravděpodobná.

V poznámce k tomuto spisu je uvedeno, že uveřejněné poznámky autora sloužily jako podklad pro jeho přednášky na Teologické fakultě Lateránské papežské

univerzity v akademickém roce 1969/1970. V italštině nebyly nikdy publikovány. Rukopis byl pak nalezen rektorem v knihovně Nepomucena v Římě, byl předán Monice Schreierové, bývalé opatrovnici prof. Boublíka, ta jej nechala přeložit do češtiny, načež byl vydán v Karmelitánském nakladatelství v roce 2002 pod titulem *Teologie dějin spásy*.

Italské vydání těchto Boublíkových spisů je uzavřeno doslovem současného Boublíkova nástupce na katedře fundamentální teologie Teologické fakulty Lateránské papežské univerzity, kterým je profesor Giuseppe Lorzio. V tomto krátkém textu profesor Lorzio vzpomíná na setkání s Rajmundem Pannikarem, světoznámým teologem, který dosáhl doktorátu z teologie na Teologické fakultě Lateránské papežské univerzity v roce 1961 poté, co obhájil svou disertaci o setkání křesťanství s hinduismem, a to pod vedením

svého školitele, nezapomenutelného Vladimíra Boublíka. Tato vzpomínka dokazuje, že Vladimír Boublík byl už od počátku své vědecké kariéry velmi zaujat studiem mimokřesťanských náboženství a jejich role v dějinách spásy lidstva.

Závěrem je možno konstatovat, že vydání těchto Boublíkových spisů po více než 40 letech, která mezitím uplynula od jeho předčasné smrti, je velmi záslužným činem vedení Teologické fakulty Lateránské papežské univerzity, jakož i těch, kdo na přípravě tohoto vydání spolupracovali, především profesora Karla Skalickeho, děkana fakulty prof. Nicolý Cioly a prof. Giuseppe Lorzia. Díky vzorné grafické úpravě a téměř bezchybné redakci textů můžeme nyní mít ucelenější přehled o Boublíkově teologickém myšlení a celém jeho díle.

Eduard Krumpolc